

Historie ohne Musealisierung

Das Bet- und Lehrhaus aus Sicht der Archäologie

Müzeleştirmeyen tarih

Arkeolog gözüyle İbadet ve Öğretim Evi

A piece of history, but not a museum

The House of Prayer and Learning from an archaeological viewpoint

Matthias Wemhoff

Sollte die von Walter Ulbricht angeordnete Sprengung der Petrikirche im Jahr 1964 die geistliche Bestimmung dieses Platzes endgültig beenden? Lange schien es so. An diesem Platz wäre bald eine einfache Grünflächenplanung begonnen worden. Er hätte dann vielleicht so ausgesehen wie der Neustädtische Kirchplatz in der Dorotheenstadt: ein netter kleiner Park, aber kein sinnstiftender Ort. Der Petriplatz braucht eine andere Lösung. An dieser Stelle wurde zum ersten Mal in der Stadtgeschichte ein Gotteshaus bezeugt. Und trotz vieler Katastrophen ist dieser Ort immer wieder als ein Ort des Gebets neu erstanden. Einen Archäologen muss es freuen, dass sich das benachbarte Archäologische Besucherzentrum nach seiner Fertigstellung ganz auf die Archäologie konzentrieren kann, dass es nicht die Sinnstiftung dieses Ortes gleich mitübernehmen muss. Stattdessen wird eine wunderbare Verbindung möglich: Das Archäologische Besucherzentrum über den Fundamenten der Lateinschule führt in die Geschichte des Ortes ein und vermittelt die ansonsten kaum zu erschließende Bedeutung

Petrus kilisesi, 1964 yılında Walter Ulbricht'in emri üzerine havaya uçurulmuştu; bununla bu alanın ruhani varlık nedeni, nihai olarak sona mı erdi? Uzun bir süre, göze görünen buydu. Burada basit bir yeşil alanın planlanmasına hazırlanıyordu. Olasılıkla burası Dorotheenstadt'ın Neustadt kilisesinin alanına benzeyecekti: Hoş bir küçük park, ama derin bir anlamı olan bir yer değil.

Oysa Petrus alanına başka bir çözüm gerekir. Kent tarihinde bir tanrı evinin varlığına ilk kez bu yerde tanık oluyoruz. Ve pek çok felakete rağmen, burada her seferinde yeniden bir ibadet yeri oluşmuş. Bir arkeolog olarak, komşu Arkeolojik Ziyaretçi Merkezi'nin, tamamlandıktan sonra, tümüyle arkeoloji konusuna yoğunlaşabilmesine, buranın taşıdığı anlamı da devralıp taşımak zorunda kalmasına ben ancak sevinebilirim. Bunun yerine, burada harikulade bir bağ kurmak mümkün oluyor: Latince okulunun temelleri üzerinde kurulan Arkeolojik Ziyaretçi Merkezi'nde, bu yerin tarihçesine genel bir giriş yapılır, ve alanın geçmişteki rolü hakkında bunun dışında hemen hemen

When East German head of state Walter Ulbricht ordered the demolition of the Petrikirche in 1964, it seemed for a long time afterwards that the site had lost its spiritual purpose. It was simply landscaped, and perhaps looked like the Neustädtische Kirchplatz, another former church site in the Dorotheenstadt district of Berlin: a nice enough little park, but hardly a place to stimulate the senses.

Petriplatz needs a different solution. It is the site of the city's first church and, despite many disasters, has regained its former role as a house of God. Archaeologists must be delighted that the neighbouring visitor centre will concentrate entirely on archaeology when it is completed, and will not be required to embody the meaning of the place as well. Built on the foundations of the Latin school, it will chronicle the site's history and explain its importance, which is not immediately apparent. But the House of Prayer and Learning, while deliberately following in the tradition of the Petrikirche, will offer a new perspective on the future while retaining its religious purpose. The construction of the new building will

des Platzes. Das Bet- und Lehrhaus eröffnet darüber hinaus in bewusster Tradition zur Petrikerche eine neue Perspektive in die Zukunft; die religiöse Widmung dieses Ortes bleibt erhalten.

Der Bau des neuen Gebäudes wird ins Auge gefasst, weil dieser Ort Tradition hat. Zunächst haben die Ausgrabungen die Fundamente freigelegt, dann kamen die Ideen zu einem Gebäude für drei Religionen. Dies ist auch eine Verpflichtung für einen bewussten Umgang mit den vorhandenen Zeugnissen des Ortes. Wir möchten gerade keine Loslösung der Archäologie, keine Schaffung einer archäologischen Zone unterhalb der heutigen Nutzungsfläche. Dies ist häufig ein Abkoppeln, ein Musealisieren, das keine Anknüpfung und keine Verbindung zur Zukunft erkennen lässt.

Das neue Haus muss auf den Fundamenten aufbauen. Es braucht eine klare Architektur, die deutlich macht: Man steht auf diesem Grund und knüpft daran an. Diejenigen Wettbewerbsentwürfe, die die Lafebene des Kirchenuntergeschosses als wichtige Ebene nutzen, vielleicht sogar zum Teil die alten Fußbodenziegel

hiç bir şey bilinmediğine işaret edilir. İbadet ve Öğretim Evi'nde ise, Petrus kilisesi geleneğinin bilinci içinde, bunlar aşılarak, geleceğe yönelik yeni bir perspektif açılır; ve burası dinsel işlevini muhafaza eder.

Yeni bir binanın kuruluşuna yöneliyor, çünkü buranın bir geleneği var. İlk başta, yapılan kazılarla temeller ortaya çıktı; ardından üç din için bir yapı kurma yönünde fikirler oluştu. Bu, aynı zamanda burada var olan gerçeklerin bilinçli bir şekilde değerlendirilmesi açısından da bir görevdir. Bizim istediğimiz, arkeolojinin hayattan koparılması, günümüzün gündelik kullanım alanlarında, yer altında özel bir arkeolojik bölge yaratmak değildir. Çünkü çoğu zaman bu, geleceğe yönelik bağlantı ve ilişkiyi gözler önüne sermeyen bir koparış, bir müzeleştirme anlamına gelir.

Yeni ev, bu temellerin üzerinde kurulacak. Demek açık ve belirgin bir mimari gerekiyor; şu, açıklıkla görülmeli: Biz bu temelin üzerinde duruyor ve oradan hareket ediyoruz. Bu nedenle, kilisenin alt katındaki üzerinde dolaşılacak düzlem önemli bir düzlem olarak değerlendirilen,

attract attention because this site has a tradition. The excavations brought the foundations to light, and then came the idea of a building for three religions. This is essential if we are to treat the existing remains appropriately: we do not want archaeology to be seen as something separate, an archaeological area underneath the building. Otherwise, we risk turning the site into a museum that has no connection with the future.

The new structure must build on the existing foundations. It must make a clear architectural statement that shows a commitment to the site, and the entries that incorporate the lower visitor level of the church as a major part of the new building, perhaps even including the old brick floors, are therefore of particular importance. The massive foundations are still capable of load-bearing, and building directly on top of them has a special, visible relevance. The choir is particularly significant, the centre of a church, its polygonal shape a striking symbolic presence visible from the street. Adopting the church's basic outlines is a unique opportunity, and this might be the right place for Christian worship.

Tagung des Preisgerichts am 6. September 2012 in der Berliner Parochialkirche: Diskussion und einhellige Abstimmung.

Yarışma jüri heyetinin 6 Eylül 2012 tarihinde Berlin Parochial Kilise'deki toplantısı: Tartışma ve oy birliğiyle karar.

The jury meeting on 6 September 2012 holds a discussion and reaches a unanimous vote.

einbeziehen, haben daher eine besondere Relevanz. Die massiven Fundamente sind noch tragfähig. Direkt auf ihnen aufzumauern, auf ihnen aufzubauen, hat daher einen besonderen erfahrbaren Wert. Von besonderer Bedeutung ist hier der Chor. Er ist Zentrum einer Kirche und mit seiner polygonalen Form ein markantes Wahrzeichen, das auch im Straßenraum wahrgenommen wird. Die Aufnahme dieser Baugestalt in ihren Grundzügen bietet daher eine besondere Chance. Vielleicht wäre dies auch der angemessene Ort für den christlichen Sakralraum.

Das Aufmauern oder Anschließen an die alten Fundamente führt darüber hinaus dazu, dass die Dimensionen des Gebäudes im Inneren wieder im richtigen Maßstab erlebbar werden. Das archäologische Niveau würde zudem gute Übergänge zu den archäologischen Bereichen im Nordosten des Chores und zum Besucherzentrum ermöglichen.

Die häufig vorgeschlagenen aufgeständerten Lösungen, die das Gebäude von der Grabung gerade abschneiden und jede Verbindung kappen, sind an diesem

hatta belki de eski tabanın tuğlalarını yeni yapıya dahil eden tasarımlar, özellikle önem taşıyor. Masif temel yapısı hala büyük ağırlıkları taşımaya yeteneklidir. Onların üzerine duvar örmenin, yapıyı onların üzerinde kurmanın bu yüzden özel bir deneyim sağlayan bir değeri var. Özellikle sunak mekânı, burada ayrıcalıklı bir önem taşıyor. Burası, bir kilisede merkezi oluşturur, ve çokgen biçimiyle sokaktan bakınca da dikkati çeken özgün bir simge olur. Bu yapının biçiminin ana hatlarını devralmak, özel bir şans yaratır. Belki de burası Hristiyan kutsal mekânı için uygun bir yer olabilir.

Duvarları eski temellerin üzerine kurmak, ya da onlarla bitiştirmek, aynı zamanda binanın boyutlarının iç mekânlarda doğru orantılarıyla yeniden yaşanılabilir olmasını da sağlar. Ayrıca, arkeolojik seviye, sunak mekânının kuzeydoğusundaki arkeolojik alanlara ve Ziyaretçiler Merkezi'ne iyi geçiş olanakları getirir.

Sık sık önerilen direkler üzerinde duran bir bina şeklindeki çözümler, binayı kazılardan koparıp her türlü bağlantıyı keseceğinden, bu alana uygun değildir. Bu,

Building on the old foundations also means that the building's interior dimensions will be to scale, and the archaeological level would provide an easy transition to the archaeology areas to the north of the choir and to the visitor centre. The many proposals involving stilts, which would sever the building from the excavations, are not suitable for this site. They also place too much emphasis on the archaeological site by turning it into a monument, and it is debatable whether the flatness of this raised area well below the surface of the square can really support it. Stilts are also inadvisable from a conservation point of view, as they often fail to create sufficient space with the result that the site is slowly but surely damaged by the weather.

From the viewpoint of the site's historical importance and the quality of the finds, two criteria are essential. Any building on this site should follow the lines of the Stracks church, and the excavated church should be incorporated as neatly as possible into the new House of Prayer and Learning. What we must not do is turn it into a museum.

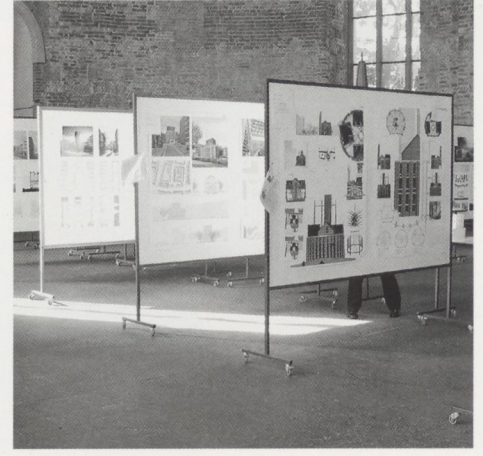

Eröffnung der Ausstellung am 14. September 2012 in der Parochialkirche. Roland Stolte, Ercan Karakoyun, Hans Kollhoff und Gregor Hohberg; Pfarrer Gregor Hohberg im Gespräch mit dem Rabbiner Tovia Ben-Chorin; Präsentation der Wettbewerbsentwürfe (v.l.n.r.).

Parochial Kilise'deki serginin 14 Eylül 2012'de açılışı. Roland Stolte, Ercan Karakoyun, Hans Kollhoff ve Gregor Hohberg; Papaz Gregor Hohberg, Haham Tovia Ben-Chorin ile konuşuyor; Yarışmaya katılan tasarımların sergilenmesi (Soldan sağa doğru).

The exhibition at the Parochialkirche opens on 14 September 2012. Left to right: Roland Stolte, Ercan Karakoyun, Hans Kollhoff and Gregor Hohberg; Pfarrer Gregor Hohberg talking to Rabbiner Tovia Ben-Chorin; presentation of the entries.

Platz nicht angemessen. Sie überfordern auch die Ebene des archäologischen Fundes, denn er wird auf diese Weise monumentalisiert. Es ist fraglich, ob er in seiner flächigen Ausdehnung und der gegenüber der Platzoberfläche doch stark eingetieften Lage diese Überhöhung wirklich zu tragen vermag. Zudem sprechen konservatorische Überlegungen dagegen, da häufig kein Raum ausgebildet wird und die Witterungseinflüsse langsam aber sicher folgenreich sein werden. Zwei Kriterien sind daher aus Sicht der historischen Bedeutung des Ortes und der Qualität der Befunde für die Architektur entscheidend: Ein Baukörper an diesem Ort sollte sich zum einen an den Baulinien der Strack'schen Kirche orientieren. Zum anderen sollte die Einbindung der ergrabenen Kirchenebene in das neue Bet- und Lehrhaus so selbstverständlich wie möglich erfolgen. Eine Musealisierung ist hier nicht angemessen.

arkeolojik bulgular düzlemine taşıyamayacağı ağırlıkta bir önem yüklüyor, çünkü bununla düzlem anıtsallaştırılıyor. Ayrıca, yüzeysel kapsamı ve alan seviyesine göre fazlaca derinde bulunan konumu açısından da, böyle bir yüksekliği acaba taşıyabilir mi, diye de sormak gerekir. Üstelik bulguların konserve edilmesi ile ilgili kaygılar da bu çözüme karşı, çünkü çoğu çözümlerde kapalı bir mekân öngörülmemekte; ve hava koşullarının etkisi, yavaş yavaş, ama kesinlikle, mutlaka sonunda galip gelir.

Bundan dolayı, bu yerin tarihsel önemi ve bulguların kalitesi açısından, mimari için iki ölçüt belirleyici önemdedir: Burada oluşacak inşaatın gövdesi için, Strack kilisesinin ana hatları yön gösterici olacaktır. İkincisi, kazılarla ortaya çıkarılan kilise düzleminin İbadet ve Öğretim Evi ile bütünleşmesi, olanağınca doğal şekillerde gerçekleşmelidir. Bir müzeleştirilmeye gitmek, uygun yol değildir.

Prof. Dr. Matthias Wemhoff ist Direktor des Museums für Vor- und Frühgeschichte und Berliner Landesarchäologe.

Prof. Dr. Matthias Wemhoff, Tarih Öncesi ve Genç Tarihsel Dönem ile Berlin Eyalet Arkeolojisi Müzesinin Müdürüdür.

Prof. Dr. Matthias Wemhoff is the director of the Museum für Vor- und Frühgeschichte, and Berlin State Archaeologist.